

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد پردیس و علوم تحقیقات گلستان

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق «M.A.»

گرایش:

حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان:

بررسی جرایم بدون بزه دیده در حقوق کیفری ایران

Iranian criminal legal investigation of victim less crimes

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر علی طالع زاری

نگارش:

سمانه میقانی

زمستان ۱۳۹۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۳	۱. بیان مسئله.....
۴	۲. اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۴	۳. پرسش های تحقیق.....
۴	۴. فرضیه های تحقیق.....
۵	۵. اهداف تحقیق.....
۵	۶. روش تحقیق.....
۶	۷. ساختار تحقیق.....

فصل اول: شناخت جرایم بدون بزه دیده

۸	۱-۱ - جایگاه و ضرورت شناخت جرایم بدون بزه دیده.....
۱۲	۱-۲ - ارتباط جرایم بدون بزه دیده با سایر مقوله های سیاست جنایی.....
۱۲	۱-۲-۱ - جرایم بدون بزه دیده در فرایند کیفری.....
۱۲	۱-۲-۲ - جرایم بدون بزه دیده و آمار جنایی.....
۱۵	۱-۲-۳ - جرایم بدون بزه دیده و احساس ناامنی.....
۱۶	۱-۲-۴ - جرایم بدون بزه دیده و پیشگیری از جرم.....
۱۹	۱-۲-۵ - جرایم بدون بزه دیده و عدالت ترمیمی.....
۲۳	۳-۱ - مفهوم و مصادیق جرایم بدون بزه دیده.....
۲۳	۱-۳-۱ - مفهوم جرایم بدون بزه دیده و تبیین عناصر اصلی آن.....
۲۵	۱-۳-۱-۱ - بزه دیده.....
۳۰	۱-۳-۱-۲ - خسارت.....
۳۴	۱-۳-۱-۳ - رضایت در جرم.....
۳۷	۱-۳-۲ - مصادیق جرایم بدون بزه دیده.....
۳۷	۱-۳-۲-۱ - مصادیق جرایم بدون بزه دیده در حقوق کیفری آمریکا.....

۳-۲-۳-۱- مصادیق جرایم بدون بزه دیده در حقوق کیفری ایران ۳۹

۴-۱- رابطه جرایم بدون بزه دیده و اخلاق ۴۲

۱-۴-۱- مفهوم اخلاق ۴۲

۲-۴-۱- معیار تشخیص عمل اخلاقی ۴۳

۳-۴-۱- محدوده حق و آزادی عمل در اخلاق عمومی ۴۴

فصل دوم: جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده با نگاهی به حقوق ایران

۱-۲- دلایل طرفداران جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده ۴۷

۱-۱-۲- دیدگاه فلسفی ۴۷

۲-۱-۲- دیدگاه حقوقی ۴۹

۳-۱-۲- دیدگاه مبتنی بر مصالح اجتماعی ۵۱

۴-۱-۲- دیدگاه حقوق بشری ۵۴

۲-۲- ادله مخالفان جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده ۵۷

۱-۲-۲- دیدگاه فلسفی ۵۷

۲-۲-۲- دیدگاه حقوقی ۵۸

۳-۲-۲- دیدگاه حقوق بشری ۵۹

۴-۲-۲- دیدگاه سیاست جنایی ۶۰

۵-۲-۲- دیدگاه اخلاقی ۶۲

۳-۲- جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده در حقوق ایران ۶۳

فصل سوم: چالشهای فراروی سیاست جنایی در قبال جرایم بدون بزه دیده

۱-۳- وضعیت جرایم بدون بزه دیده از لحاظ آمار جنایی و جریان دعوای کیفری ۶۸

۱-۱-۳- جرایم بدون بزه دیده و آمار جنایی ۶۸

۲-۱-۳- جرایم بدون بزه دیده و جریان دعوای کیفری ۶۹

۲-۳- وضعیت جرایم بدون بزه دیده از لحاظ پیشگیری از وقوع جرم و احساس ناامنی ۷۳

۳-۲-۱- جرایم بدون بزه دیده و پیشگیری از جرم..... ۷۳

۳-۲-۲- جرایم بدون بزه دیده و احساس ناامنی..... ۷۸

۳-۳- وضعیت جرایم بدون بزه دیده از نظر شیوه های نوین رسیدگی و حل و فصل ۷۹

۳-۳-۱- جرایم بدون بزه دیده و مدل عدالت ترمیمی..... ۷۹

۳-۳-۲- جرایم بدون بزه دیده و میانجیگری کیفری..... ۸۷

فصل چهارم: رویکرد بزه دیده شناختی به بزه های بدون بزه دیده

۴-۱- تعریف و ویژگی های بزه بدون بزه دیده..... ۹۲

۴-۱-۱- تعریف بزه بدون بزه دیده..... ۹۲

۴-۱-۲- ویژگی های بزه بدون بزه دیده..... ۹۴

۴-۲- آثار بزه بدون بزه دیده..... ۹۷

۴-۲-۱- آثار جرم شناختی بزه بدون بزه دیده..... ۹۷

۴-۲-۲- آثار جرم بدون بزه دیده در قلمرو سیاست جنایی..... ۹۹

۴-۲-۲-۱- گونه های جرم شناختی بزه دیدگان..... ۱۰۰

الف- بزه دیدگان فاقد تاثیر در بزه دیدگی..... ۱۰۰

ب- بزه دیدگان موثر در بزه دیدگی..... ۱۰۳

نتیجه گیری تحقیق

نتیجه گیری و پیشنهادات ۱۰۶

منابع و مأخذ ۱۱۰

چکیده:

جرایم بدون بزه دیده جرایمی هستند که فاقد بزه دیده مستقیم می باشند و با رضایت طرفین توأم است. با وجودی که در این جرایم شخص خود را متضرر از وقوع جرم نمی داند ولی خانواده، دوستان و اقوام وی از آسیب و صدمه ناشی از جرم در امان نیستند و به عنوان بزه دیده مرتبط واقع می شوند. نتایج تحقیق نشان می دهد که جرمی بدون بزه دیده وجود ندارد زیرا هر جرمی خواه ناخواه بزه دیده دارد. حال این بزه دیده یا بزه دیده مستقیم است یا بزه دیده مرتبط و یا بزه دیده غیرمستقیم و یا اینکه خود بزهکار بزه دیده است. بنابراین جرم فاقد بزه دیده وجود ندارد و حتی کسانی هم که این اصطلاح را به کار می برند، منکر این مطلب نیستند بلکه هنگامی که این اصطلاح را استعمال می کنند، مراد آنها جرایمی است که بزه دیده «مستقیم» ندارند.

There is no misdemeanor offenses are crimes that are directly affected and no offense is coupled by mutual consent. The results show that there is no crime without a victim is seen as a criminal offense, it is inevitable. Had seen the crime or misdemeanor, or misdemeanor occurring directly or indirectly affected relevant or misdemeanor criminal offense has seen her. Therefore, there is no crime without a victim and even people who have used the term, but do not deny that when they use the term, means they misdemeanor crimes that occurred "straight" no.

کلید واژه ها: جرم، حقوق کیفری، بزه دیده، جرایم بدون بزه دیده.

مقدمه:

این روزها تاثیر و نقش «بزه دیده» در وقوع جرم، بیش از پیش مورد توجه حقوقدانان و جرم شناسان قرار گرفته به گونه ای که مثلث «بزه، بزهکار و کیفر» طی چند دهه اخیر تغییر شکل داده و با اضافه شدن ضلع اساسی «بزه دیده» به مربع «بزه، بزهکار، بزه دیده و کیفر» تبدیل شده است. در سالهای اخیر دانشمندان مختلفی توجه به بزه دیده را محور اصلی کار خود قرار داده اند. امروزه در قوانین جزایی بسیاری از کشورها، جرایمی وجود دارد که ارتکاب آنها صدمه و ضرر ملموسی به شخص یا اشخاص حقیقی یا حقوقی معینی وارد نمی آورد. به عبارت دیگر این جرایم بزه دیده مشخصی ندارد و یا در صورت وجود بزه دیده ضرر وارده از جانب او «خواسته» شده است. بدین ترتیب محققان رشته بزه دیده شناسی در صدد بررسی هر چه دقیق تر این گونه جرایم برآمدند.^۱

انسان بزهکار اثر دکتر سزار لمبروزو- تحول عمیقی در نحوه نگرش به بزه دیده را سبب شد، چرا که زمینه ساز نگرش علمی به جرم بوده و در حدود ده سال بعد زمینه تولد رشته جرم شناسی را فراهم کرد. کمتر از یک سده پس از تولد جرم شناسی، برخی جرم شناسان در مقام حل معمای جرم و برای علت شناسی بزهکاری محور مطالعات خود را بر کنشگر دیگر فرآیند بزهکاری، یعنی «بزه دیده» متمرکز کردند تا جایگاه و نقش وی را در تکوین جرم برآورد کنند. این مطالعات و تحقیقات جرم شناسان سبب شد رشته جدیدی بنام «بزه دیده شناسی علمی» (اولیه) ایجاد گردد. براساس یافته های این رشته جدید، بزه دیده مستقیم جرم که تا پیش از این مستحق حمایت و معمولاً بی تقصیر تلقی می شد و شایسته و نیازمند هرگونه مساعدتی بود، می توانست به عنوان عامل موثری در وقوع جرم و الهام بخش اندیشه مجرمانه باشد؛ و از همه مهم تر می تواند در جریان ارتکاب جرم و درحالی که خود مقدم در ارتکاب بزه بوده، به لحاظ عدم توانایی جسمانی یا یک اتفاق خارج از اراده خود، به جای آنکه مجرم شود، قربانی جرم واقع گردد.

براین اساس، زوج کیفری نباید همواره بصورت سیاه و سفید قضاوت شوند. همیشه اینگونه نیست که یکی بی گناه و دیگری گناهکار باشد، بلکه ممکن است شیری یا خاکستری رنگ بوده و در واقع بزه دیده هم در وقوع جرم به نوعی نقش داشته باشد. پس بدون تردید بررسی علمی و ملاحظه عنصر موثری چون قربانی جرم به منزله شخصیت کلیدی در فرآیند منجر به اعمال مجرمانه یا فرآیندهای برخاسته از آن تحول عمیقی در علت شناسی جنایی است.^۲

^۱ - رمضانیان، سکینه، جرایم بدون بزه دیده، روزنامه رسالت، ۱۳۸۹، ص ۱۶.

^۲ - ناصری پشت دربندی، شهاب الدین، بزه دیده و انواع آن در سیاست جنایی ایران، ۱۳۹۰، ص ۳.

یکی از تاثیر های مهمی که یافته های بزه دیده شناسی بر سیاست جنایی جوامع مختلف داشته ، حمایت از بزه دیدگان و بهبود موقعیت حقوقی آنان بوده است. در واقع بخش عمده ای از این تاثیر، عقب نشینی دولت ها از سیاست های افراطی خود، در کنار گذاشتن بزه دیدگان در محاکمات کیفری و اخذ غرامت به جای خسارت در طول تاریخ می باشد.

۱. بیان مسأله:

باتوجه به اینکه بحث درخصوص بزه دیده در فرآیند جرم از اهمیت خاصی برخوردار است، محققان در تحقیقات و مطالعات خود در این خصوص با این مسئله مواجه شدند که جرایمی وجود دارد که فاقد بزه دیده مستقیم بوده و یا بزه دیده آن حالت عادی ندارد و به طوریکه بزه دیدگی در این جرایم توأم با رضایت است. به عبارتی فرد بزه دیده و یا قربانی، خود بصورت داوطلبانه در فرآیند وقوع جرم قرار گرفته و هرگونه خسارتی را از خود نفی میکند. با وجود اهمیتی که در جرایم بدون بزه دیده وجود دارد ولی متأسفانه تاکنون تعریف دقیق و جامعی از این جرایم به عمل نیامده و هر تعریف به جنبه خاصی از جرایم اشاره دارد. یک تعریف بیانگر این است که جرایم بدون بزه دیده فاقد خسارت به بزه دیده است ولی به دلیل نقض نسبی اصول اخلاقی قبیح به شمار می آید. تعریفی دیگر به این نکته اشاره دارد که در جرایم بدون بزه دیده فرد فاقد احساس خسارت و تکدر خاطر است. اما بهترین تعریفی که از این جرایم می توانیم داشته باشیم این است که جرایم بدون بزه دیده جرایمی هستند که فاقد بزه دیده مستقیم می باشند و با رضایت طرفین توأم است. با وجودی که در این جرایم شخص خود را متضرر از وقوع جرم نمی داند ولی خانواده، دوستان و اقوام وی از آسیب و صدمه ناشی از جرم در امان نیستند و به عنوان بزه دیده مرتبط واقع می شوند. درحالت کلی ۴ حالت بزه دیدگی متصور است:

- ۱- بزه دیده مستقیم (خود شخص)
- ۲- بزه دیده غیرمستقیم (جامعه بطورکلی)
- ۳- بزه دیده مرتبط (خانواده، اقوام، دوستان)
- ۴- بزه دیده بزهکار (خود بزهکار)

۲. اهمیت و ضرورت تحقیق:

این موضوع به دلیل جذابیت و نو پا بودن و پایین بودن سطح شناخت افراد نسبت به جرایم بدون بزه دیده زمینه گرایش به تحقیق و بررسی در خصوص جرایم بدون بزه دیده در حقوق کیفری ایران را ایجاد نموده است. بدیهی است اکثر افراد به درستی قادر به تعریف دقیق و علمی از بزه دیده در یک جرم نخواهند بود و یا حتی تصور اینکه جرایمی در جوامع مختلف وجود خواهد داشت که بزه دیده ای بصورت مستقیم در آن وجود نداشته باشد و یا بر فرض اطلاع از وجود این جرایم قادر به شناخت و ارائه تعریف درستی از جرایم بدون بزه دیده نخواهند بود. ما در این تحقیق سعی برایین داریم ضمن مبسوط نمودن مفهوم بزه دیده در جرایم بدون بزه دیده بررسی نماییم دستگاه عدالت کیفری ایران نسبت به جرایم بدون بزه دیده چه نظری دارد و دیدگاه فقهی ما نسبت به این جرایم و بزه دیده آن چگونه است؟ آیا سعی بر حمایت دارد یا اینکه به دلیل بزهکار بودن او را تحت هیچ حمایتی قرار نداده و مجازات می کند. این تحقیق نظرات مختلفی را که در خصوص جرم زدایی و جرم انگاری بیان شده است را ضمن مقایسه در حقوق کیفری ایران مورد ارزیابی قرار می دهد و نیز ضمن معرفی مصادیق جرایم بدون بزه دیده ارتباط آن را با نظم عمومی و مسائل شرعی و قانونی کشور بیان می دارد

۳. پرسش های تحقیق:

۱. چه تفاوتی بین جرایم بدون بزه دیده با جرایم عادی وجود دارد؟
۲. مصادیق جرایم بدون بزه دیده در حقوق کیفری ایران کدام است؟
۳. آیا بزه دیده در جرایم بدون بزه دیده مورد حمایت جامعه و دستگاه عدالت کیفری قرار می گیرد؟
۴. دیدگاه حقوق کیفری ایران در خصوص جرم زدایی و یا جرم انگاری از جرایم بدون بزه دیده چگونه است؟

۴. فرضیه های تحقیق:

۱. بزه دیدگی در جرایم بدون بزه دیده برخلاف بزه دیدگی در جرایم عادی با نوعی رضایت توأم است.
۲. در حقوق ایران جرایم بدون بزه دیده شامل جرایم جنسی (مثل زنا، لواط، مساحقه و...)، جرایم مذهبی (مثل ارتداد، ساب النبی، شرب و...) و جرایم خلاف نظم و مصلحت اجتماع (استفاده و خرید و فروش تجهیزات ماهواره، تخلفات رانندگی و...) می باشد.

۳. بزه دیده ی جرایم بدون بزه دیده به این دلیل که خود نوعی بزهکار محسوب می شود مورد حمایت دستگاه عدالت کیفری قرار نمی گیرد.

۴. حقوق کیفری ایران در خصوص تعزیرات شرعی مخالف جرم زدایی و در خصوص جرایم خلاف نظم و مصلحت اجتماع زمانی که مصلحت جامعه اقتضا کند با جرم زدایی موافق است.

۵. اهداف تحقیق:

۱. بررسی دقیق و موشکافانه و نگاه علمی تر به موضوع
۲. تعریف و شناخت بزه دیده در جرایم بدون بزه دیده
۳. نقش و جایگاه بزه دیده در وقوع جرم
۴. بررسی مصادیق جرایم بدون بزه دیده در حقوق کیفری ایران
۵. بررسی دیدگاههای فقهی در خصوص جرایم بدون بزه دیده
۶. تفاوت بزه دیده در اینگونه جرایم با بزه دیده در جرایم عادی
۷. نگاه جامعه و دستگاه عدالت کیفری به بزه دیده در جرایم بدون بزه دیده
۸. بررسی رویکرد مقنن از جرم انگاری و یا جرم زدایی جرایم بدون بزه دیده

۶. روش تحقیق:

روش انجام این تحقیق به صورت کتابخانه ای با بهره گیری از کتب و مقالات و پایان نامه ها و به شیوه فیش برداری می باشد.

۷. ساختار تحقیق :

فصل اول: شناخت جرایم بدون بزه دیده

- ۱-۱ جایگاه و ضرورت شناخت جرایم بدون بز دیده
 ۱-۲ ارتباط جرایم بدون بزه دیده با سایر مقوله های سیاست جنایی
 ۳-۱ مفهوم و مصادیق جرایم بدون بزه دیده
 ۴-۱ رابطه جرایم بدون بزه دیده و اخلاق

فصل دوم: جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده بانگاهی به حقوق ایران

۱-۲ دلایل طرفداران جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده

۲-۲ ادله مخالفان جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده

۳-۳ جرم زدایی از جرایم بدون بزه دیده در حقوق ایران

فصل سوم: چالشهای فراروی سیاست جنایی در قبال جرایم بدون بزه دیده

۱-۳ وضعیت جرایم بدون بزه دیده از لحاظ آمار جنایی و جریان دعوی کیفری

۲-۳ وضعیت جرایم بدون بزه دیده از لحاظ پیشگیری از وقوع جرم و احساس ناامنی

۳-۳ وضعیت جرایم بدون بزه دیده از نظر شیوه های نوین رسیدگی و حل و فصل دعاوی

فصل چهارم: رویکرد بزه دیده شناختی به بزه های بدون بزه دیده

۱-۴ تعریف و ویژگیهای بزه بدون بزه دیده

۲-۴ آثار بزه بدون بزه دیده

نتیجه گیری و پیشنهادات